

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika: KRIZE USTUPUJE, ALE SPOLEČENSKÁ NESNÁŠENLIVOST ROSTE

Národní zpráva české koalice Social Watch
Léto 2015

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI LIDSKÝCH
PRÁV, SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POKLADÍ.

Redakce:
Tomáš Tožička

Grafická úprava:
PLANB

Vytisknuto na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

Vydavatel:

**Ekumenická
akademie**

Ekumenická akademie Praha
Sokolovská 50
186 00 Praha 8
Tel./fax: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

Rok vydání: 2015

ISBN 978-80-87661-16-1

SOCIAL WATCH
ČESKÁ REPUBLIKA

Česká republika:

**KRIZE USTUPUJE,
ALE SPOLEČENSKÁ
NESNÁŠENLIVOST
ROSTE**

Národní zpráva české koalice Social Watch
Léto 2015

PRŮBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝVOJI V OBLASTI
SOCIÁLNÍHO ROZVOJE A ROVNOSTI POHLAVÍ

Krise ustupuje, ale společenská nesnášenlivost roste

Ekonomické indikátory naznačují, že rokem 2014 došlo k ukončení ekonomické recese a některé kroky vlády vedly ke zlepšení sociální situace nejhudších. Přesto však roste společenské napětí. Protiromské hnutí se rozšiřuje o antiislamismus a nenávisť k imigrantům. Situaci nijak nezlepšuje ani vzrušená debata o lidských právech, která má jen minimální dopad v praktickém životě. Česká republika dále vyváží zbraně do konfliktních oblastí. Většina politiků i občanů se brání uznat naši globální odpovědnost.

Tomáš Tožička – Editor, rozvojová problematika

Ilona Švihlíková – Ekonomika

Veronika Šprincová – Gender

Saša Uhlová – Romové a xenofobní nálady v ČR

Peter Tkáč – Zbraně pro problémové země

Daniel Vondrouš – Životní prostředí

Nadějný vývoj, ale stále křehká ekonomická situace

Teprve rok 2014 jako celek znamenal ukončení období recese, jejichž symbolem se stalo na osm let(!) zastavení konvergenčního procesu ČR k průměru EU.¹ Nadále ovšem přetrvává v české ekonomice řada problémů. Sociální situace balancuje na hraně, odliv zisků dosáhl minulý rok rekordu a celý dosavadní model vývoje ČR začíná být konečně i z oficiálních míst chápán jako neudržitelný.

Česká republika ztratila mnoho let přehnanou fiskální restrikcí. Odcitujme ČSÚ. „HDP vytvořený v roce 2014 už téměř vyrovnal svoji úroveň z vrcholu konjunktury v roce 2008 (byl nižší jen o 0,2%).“²

Dalším vypovídacím údajem, který shrnuje předchozí působení pravicových vlád, je otázka konvergence české ekonomiky k průměru EU. Zatímco v roce 2007 ČR dosahovalo 84 % k průměru EU28, pak v roce 2013 to bylo 82 %.³ Roky mezitím byly naplněny poklesem a kolísáním. Tento vývoj ostře kontrastuje se Slovenskem, které naopak konvergenční tempo mohutně posilovalo. I tento vývoj může indikovat, že v ČR se vyčerpal dosavadní model hospodářského rozvoje (orientace na přímé zahraniční investice) a že se ČR ocitla v tzv. pasti středně-příjmových zemí. Jako pozitivní je možno nicméně konstatovat, že minimálně některé výstupy např. Úřadu vlády indikují povědomost o této situaci a hledají její řešení. Již to je frapantní rozdíl oproti pravicovým vládám, pro něž byl komplex hospodářské politiky ztotožněn s politikou škrťů – s dopady na makroúrovni, které byly uvedeny výše.

1 Konvergenční proces v Evropské Unii je průběžný postup, kterým by se měly navzájem ekonomicky sblížovat jednotlivé členské státy Unie, aby se snížily rozdíly mezi nimi.

2 ČSÚ: Vývoj ekonomiky České republiky v roce 2014.

3 ČSÚ: ROK 2014: Ekonomika: Nerovnováhy, nerovnosti.

Z hlediska sektorového byl tahounem zpracovatelský průmysl. Oživení bylo patrné i u stavebnictví, které si v minulých obdobích prošlo krizí. Z hlediska komponent HDP hrály velkou roli investice i spotřeba domácností. Spotřeba domácností byla ovšem silně zatížena dovozem, což je významný národohospodářský signál, který vyžaduje hlubší analýzu, především ohledně struktury ekonomiky.⁴ Pozitivní příspěvek spotřeby domácností je logický, neboť po dlouhé době, poprvé od roku 2010, se zvýšil disponibilní příjem domácností.⁵ Nezbytně si však musíme uvědomit, že reálné mzdy se za rok 2014 zvýšily o 2 % jenom díky tomu, že byla velmi nízká inflace (0,4 %). Kdyby ČNB plnila svůj inflační cíl, bylo by reálné zvýšení mezd zanedbatelné.

Přestože se ČR v mezinárodním srovnání v otázkách chudoby (příjmová chudoba, materiální deprivace, pracovní intenzita) vede velmi dobře, neměly by tyto výsledky zakrývat jak křehká tato situace je. Nejvíce lidí žije v dolním příjmovém decilu – celkem téměř 1,5 milionu osob. Tyto domácnosti obtížně vycházejí s příjmy, přes třetinu z nich dokonce velmi obtížně.⁶ Sociolog a expert na problematiku bezdomovectví Libor Prudký odhaduje, že až 240 000 lidí je takto ohroženo. Vždyť jen počet lidí žijících na ubytovnách se odhaduje na 100 000, dalších 100 000 patří mezi velmi ohrožené. Stačí nemoc, nezaměstnanost jednoho z členů rodiny a může nastat fatální problém.⁷ I do ČR se rozšířil jev pracující chudoby, která se týká více než čtvrtiny pracujících žen! Zvyšování minimální mzdy je pozitivní jev, neboť minimální mzda hluboko pod hranici pracující chudoby neplní svou základní funkci.

ČR nadále v rámci EU patří k nejméně zadluženým zemím, ať již z hlediska veřejného dluhu, či z pohledu komplexní zadluženosti. Celková zadluženost dosahuje 118,7 % HDP, před ČR se

4 Dubská, D.: HDP 2014: Vyšší útraty domácností hlavně za zboží z dovozu. Statistika a my, 05/2015.

5 V letech 2011-2013 klesl disponibilní příjem domácností o 5,2%.

6 ČSÚ: ROK 2014: Ekonomika: Nerovnováhy, nerovnosti.

7 Stáňa Seťová, Stát chce zaplatit bezdomovcům byty; Právo; 9.4.2015. Dostupné online na novinky.cz

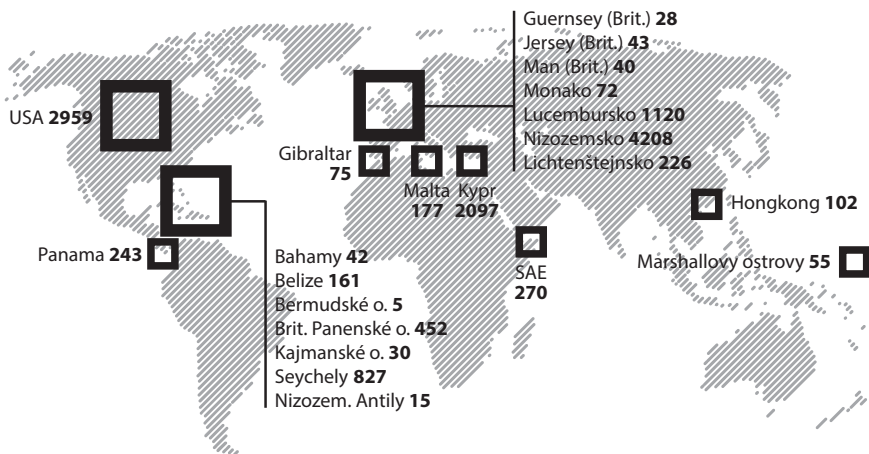
nachází pouze Litva a Rumunsko.⁸ Tlak na přijetí tzv. finanční ústavy, která je nesmyslným pro-cyklickým opatřením, je o to více nepochopitelný.

V oblasti vnějších vztahů byl rok 2014 rokem hned několika rekordů. Přebytkem skončil běžný účet platební bilance, což se naposledy „podařilo“ v roce 1993. Za tímto výsledkem stála vysoká kladná výkonová bilance (zboží a služby). Nadále ovšem platí, že je třeba metodicky pečlivě rozlišovat mezi přeshraničním a národním pojetím. V rámci běžného účtu se dále skrýval rekord, který je lapidárním vyjádřením „modelu“ české ekonomiky. Rekordní odliv dividend (přes 219 mld. Kč) ukazuje, že model „lákání přímých zahraničních investic“ je vyčerpán. Odliv dividend je vyšší než reinvestovaný zisk od roku 2006. Finanční účet byl naopak opět záporný, což jen dále dokladuje naléhavost změny, resp. přeformulace hospodářské vize.

Pro další budoucnost ČR je naprosto klíčová změna dosavadního hospodářského modelu. Právě v ČR se totiž nejdramatičtější z všech ekonomik Visegrádu projevuje odliv zisků ze země, který navíc není jediným kanálem, jak zahraniční firmy vytahují zdroje z ČR. Dramatický rozdíl mezi hrubým domácím produktem a hrubým národním důchodem ukazuje, že ve skutečnosti má ČR k dispozici podstatně méně zdrojů, ať již na investice, či na zvýšení mezd. Právě neuspokojivá výše mezd je zásadním faktorem životní úrovně pro drtivou většinu populace. Navíc je třeba vzít v úvahu, že obyvatelstvo je – působením předchozích vlád – z hlediska úspor značně vyčerpáno. To nejsou, spolu s příliš slabou korunou, rozhodně ideální podmínky pro nastartování zásadní národohospodářské změny. Ta musí vzít v úvahu také značné regionální rozdíly, kdy pozice Prahy, která nasává zdroje z celé republiky, zásadně převyšuje celostátní hodnoty. Ukazuje se, že strategie orientovaná na globální zapojení musí být vyvážena podporou lokální ekonomiky jako sociální a ekologické báze rozvoje ČR.

8 ČSÚ: ROK 2014: Ekonomika: Nerovnováhy, nerovnosti.

Počet českých firem s vlastníkem z daňového ráje v roce 2014

Stále více firem se vyhýbá placení daní únikem do daňových rájů. Tito „černí pasažéři“ sice využívají infrastruktury, vzdělanosti a dalších výhod, ale odmítají se na nich podílet alespoň zákonnou formou platby daně. Zdroj: ČTK.

Prosazování rovnosti žen a mužů i z vládní úrovně

Důležitou pozitivní změnou oproti roku 2013 bylo jmenování nové koaliční vlády ČSSD, hnutí ANO a KDU-ČSL. Ta jak v koaliční smlouvě, tak v programovém prohlášení explicitně reflektuje lidská práva včetně rovnosti žen a mužů. Z hlediska politické participace žen je významné, že se vláda v Programovém prohlášení vlády ČR na str. 13 zavazuje, že „bude usilovat o podporu vyššího zastoupení žen v rozhodovacích pozicích“. V návaznosti na toto prohlášení pak vláda zařadila do svého legislativního plánu práce novelu zavádějící tzv. zipové pravidlo pro sestavování kandidátních listin. Tato novela byla skutečně vypracována, její projednávání se však posunulo až do roku 2015.

Mezi další konkrétní pozitivní kroky vlády patří obnovení postu ministra pro lidská práva a rovné příležitosti, do jehož gesce přibyla i legislativa. Problematika genderové rovnosti se tak dostala zpět na vládní úroveň. Zároveň došlo k posílení kapacit Oddělení pro rovnost žen a mužů, nadále

však přetrvává problém nestability personálního obsazení oddělení, jelikož většina zaměstnanců a zaměstnankyň je financována z grantových prostředků.

Důležitým krokem bylo také vypracování a schválení Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014 – 2020, která se zaměřuje na celou řadu klíčových oblastí včetně institucionálního zabezpečení a vyrovnání zastoupení žen a mužů v rozhodovacích pozicích. Stejně jako pro rok 2014 byl i pro rok 2015 vyhlášen speciální dotační program na podporu aktivit nestátních neziskových organizací v oblasti prosazování rovnosti žen a mužů. Vzhledem k omezenému počtu jiných zdrojů, které navíc zpravidla vyžadují spolufinancování, je tento dotační program pro řadu organizací nezbytnou podmínkou udržení samotného fungování.

V roce 2014 proběhly celkem troje volby – do Evropského parlamentu, zastupitelstev měst a obcí a Senátu PČR. Pozitivní zprávou je, že na všech těchto úrovních se zastoupení žen zvýšilo.

Počet a podíl žen zvolených v roce 2014 za jednotlivé politické subjekty

	ANO		ČSSD		KDU-ČSL	
	Počet žen	Podíl žen	Počet žen	Podíl žen	Počet žen	Podíl žen
EP (2014)	2	50 %	1	25 %	1	33,3 %
Senát (2014)	2	50 %	1	10 %	1	20 %
hl. m. Praha (2014)	6	35,3 %	2	25 %	2	25 %
Statutární města (2014)	69	29,9 %	36	18,6 %	12	18,2 %
	KSČM		ODS		TOP 09	
	Počet žen	Podíl žen	Počet žen	Podíl žen	Počet žen	Podíl žen
EP (2014)	1	33,3 %	0	0 %	0	0 %
PS PČR (2013)	11	33,3 %	3	18,8 %	7	26,9 %
hl. m. Praha (2014)	2	50 %	2	25 %	3	18,8 %
Statutární města (2014)	28	23,1 %	15	16,5 %	9	22,5 %

Zdroj dat: Český statistický úřad (www.volby.cz), tabulka Fórum 50 %

Ačkoli není zastoupení žen ve vedení měst a obcí systematicky monitorováno, z dostupných dat je zřejmé, že se zvýšilo i zastoupení žen na pozicích starostek a primátorek, které v současné době činí 23 %.

Zastoupení žen v EP nyní činí historicky nejvyšší – téměř 24% – podíl, na úrovni měst a obcí celkově 27 % a v Senátu PČR 18,5 %. V případě Senátu se však zastoupení žen zvýšilo jen díky konání doplňovacích voleb, jinak by zastoupení žen v horní komoře zůstalo 17,3%.

Boj o inkluzivní vzdělávání

Když Amnesty International (AI) vydala v dubnu 2015 zprávu o etnické diskriminaci romských dětí v českých školách „Chce to víc snahy“,⁹ řekl tehdejší ministr školství, že český vzdělávací systém není nastaven tak, aby diskriminoval. Případy porušování práv na rovný přístup ke vzdělání označil za selhání jednotlivců.

Podle zprávy AI jsou romské děti vystavovány třem typům diskriminace:

- Diskriminace v tzv. praktických školách, kde je jiný vzdělávací program.
- Diskriminace v segregovaných školách a třídách, které jsou na nižší úrovni než ostatní školy, byť mají stejný vzdělávací program.
- Rasistická šikana a odlišné chování učitelů k romským žákům v běžných základních školách, kde jsou romské děti v menšině, která je často donutí školu opustit.

Sněmovna na jaře také schválila novelu školského zákona. O novele se v odborné veřejnosti vedla velice živá debata,¹⁰ které se účastnili na straně jedné zastánci inkluze a na straně druhé lobby zaměstnanců praktických škol, která se snaží již řadu let proti-segregační vývoj zvrátit. Novela byla nakonec přijata v podobě, která umožňuje nápravu situace a nabízí sociálně, ale i všem jinak znevýhodněným žákům řadu možností. Praktická škola by se tak měla stát až posledním opatřením, když všechny předchozí selžou.

⁹ Chce to víc snahy – Etnická diskriminace romských dětí v českých školách; 1. vydání, 2015, Amnesty International Ltd; Peter Benenson House. Dostupné online v češtině.

¹⁰ EDUin - Tisková zpráva: Zneužití diagnózy „mentální postižení“ ve vzdělávání stále hrozí; 19.1.2015. Dostupné online.

Ministr školství byl odvolán ve zcela jiné souvislosti a na jeho místo nastoupila ministryně, která je inkluzi a potírání segregace otevřenější. V současnosti se připravuje další novela školského zákona, která ošetřuje přípravné ročníky, kam chodí děti rok před nástupem do školy, aby se připravily na výuku. Tato předškolní příprava by měla pomáhat v boji proti segregaci, ale je potřeba, aby se jí účastnily všechny skupiny žáků a nebyly jen pro romské děti, jako je tomu dosud.

Nedotažená novela zákona o bydlení

Dalším podstatným momentem, který změnil život části Romů je novela zákona o hmotné nouzi,¹¹ Od května 2015 se výplata doplatku na bydlení lidem na ubytovnách neobejde bez souhlasu obce. Obyvatelé ubytoven, kteří využívají doplatku na bydlení, jsou z velké části nejchudší romské rodiny, nebo jiné, velice chudé rodiny. Některé obce tak mohou zákona využívat k tomu, aby se chudých obyvatel zbavily.

Bydlení na ubytovnách je nedůstojné a organizace, které se bydlením zabývají, dlouhodobě upozorňují¹² na to, že v České republice neexistuje žádná koncepce sociálního bydlení, nicméně takto drasticky pojatá novela může zapříčinit ztrátu bydlení mnoha rodin. Postupné rušení ubytoven musí přicházet na základě toho, že pro rodiny bude jiná, důstojnější nabídka bydlení pro rodiny i jedince.

Občanské organizace a mnozí experti důrazně upozorňují, že současná situace je pro mnohé rodiny kritická. Ministerstvo práce a sociálních věcí přesto dosud učinilo pouze polovičaté kroky k nápravě.

11 Platforma pro sociální bydlení: Neschválení doplatku má lavinový efekt; Deník Referendum; 17.6.2015. Dostupné online.

12 Jan Snopek a kol.; Systém sociálního bydlení v České republice: Poziční dokument Platformy pro sociální bydlení; Platforma pro sociální bydlení; 2014. Dostupné online.

Nový objekt nenávistných demonstrací - Muslimové jsou Romové letošního jara

Oproti minulým rokům značně ubyly veřejné projevy nenávisti vůči Romům, jako byly protiromské demonstrace. Místo toho se významná část české společnosti angažuje v organizování a psaní petic proti uprchlíkům, zejména proti islámským. Protiislámské nálady se zdvihají již od září 2014, kdy se veřejná ochránkyně práv (ombudsmanka) zastala¹³ s odkazem na českou ústavu dívky, která chtěla absolvovat školní docházku se zahalenými vlasy.

Strach a z něj vyvěrající nenávist se ve společnosti prohloubily v okamžiku, kdy se v Evropské unii začalo jednat o uprchlických kvótách. Projevují se demonstracemi, aktivitou na internetových sociálních sítích a peticemi. Výrazný úspěch zaznamenala organizace Islám v ČR nechceme,¹⁴ jejíž petici proti přijímání uprchlíků podepsalo přes 180 000 lidí.

Zdánlivě mají tyto protiislámské nálady vedlejší dopad, a to, že se společnost ve veřejném prostoru méně zabývá romskou menšinou. Nicméně nejrůznější poplašné zprávy a mýty o Romech¹⁵ kolují ve společnosti a po sociálních sítích dál a navíc se ukazuje, že vlna nenávisti vůči jedné skupině dává volný průchod i dalším vlnám odporu – například vůči Romům a homosexuálům.¹⁶

13 Anna Šabatová, veřejná ochránkyně práv; Zpráva o šetření ve věci zákazu nošení pokrývek hlavy ve střední zdravotnické škole; Brno 2. 7. 2014; Sp. zn.: 173/2013/DIS/EN

14 Webové stránky organizace Islám v České republice nechceme: <http://www.ivcrm.cz>

15 Hejty a hoaxy z neznalosti; Průzkum Median pro Kampaň proti rasismu a násilí z nenávisti Agentury pro sociální začleňování. Dostupné online.

16 Analýza – homoklády, muslimani a tmavočeši; online aplikace na webu HATE FREE, Agentury pro sociální začleňování.

Lidská práva a vývoz zbraní

Posledních několik let zaznamenává Česká republika neustálý nárůst vývozu zbraní a vojenského materiálu. Nebylo tomu jinak ani v roce 2014, kdy vzrostla hodnota vyvezených zbraní o více než 60 % – ze 7 miliard korun v roce 2013 narostla na 11,5 miliardy korun. Radost z „úspěchu“ českých zbrojařských firem ale kazí fakt, že velké množství těchto zbraní, stejně jako v minulých letech, skončilo v nedemokratických a lidská práva brutálně porušujících zemích. Zatímco v roce 2013 byl největším dovozcem českých zbraní Vietnam ovládaný komunistickou stranou, v roce 2014 to už byla Saudská Arábie. Další velké vývozy se konaly do juntou ovládaného Egypta, do Alžírsko či Pákistánu, menší do Turkmenistánu, Bahrajnu, Ázerbájdžánu, či Spojených arabských emirátů.¹⁷

Na tom, že se Saudská Arábie, jedna z nejreprezitivnějších zemí světa, stala největším dovozcem českých zbraní, měla podíl především zásilka tří stovek nákladních aut TATRA, určených pro saudskou armádu. Další vojenské nákladňáky si Saudové mohou v brzké době vyrobit sami v továrně, kterou tam TATRA buduje.¹⁸ Kromě toho byla vyvezena munice a části pancéřování, celková hodnota zbraní a vojenského materiálu tak činila téměř dvě miliardy korun a tvořila víc než 16 % z celého vývozu za rok 2014.

Vedle nedemokratických a autoritativních režimů v Egyptě, Ázerbájdžánu, Turkmenistánu, či Bahrajnu Česká republika v roce 2014 vyzbrojovala i oblasti, v nichž probíhají ozbrojené konflikty. Stalo se tak v případě Ukrajiny i Ruska, navzdory probíhající bojům na východě Ukrajiny. Do Ruska byly minulý rok vyvezeny zbraně v hodnotě 142,9 milionů korun (5,3 mil. €), na Ukrajinu putoval vojenský materiál za 57,6 milionů korun (2 mil. €). Zatímco vývozy do Ruska

skončily 1. srpna 2014 kvůli embargu EU,¹⁹ vývozy na Ukrajinu zastavila česká vláda až začátkem roku 2015.²⁰

Strohým zdrojem informací o českých vývozech zbraní jsou výroční zprávy ministerstva průmyslu a obchodu. Ze srovnání poslední zprávy se světovým indexem svobody tisku z roku 2015²¹ je zřejmé, že až 53 % z hodnoty zbraní vyvezených z ČR putovalo do zemí, které se umístily ve dvou nejhorších kategoriích z hlediska svobody tisku („obtížná situace“ a „velmi obtížná situace“). Podobná čísla lze získat také z indexu Freedom House,²² který hodnotí míru demokracie. Podle něj odešlo celkem 42,3 % hodnoty exportu českých zbraní do zemí označovaných za „nesvobodné“, dalších 11 % potom putovalo do zemí „částečně nesvobodných“.

Zodpovědnost za tyto prohršky proti lidským právům nese především Ministerstvo zahraničních věcí. O udělování licencí na vývoz zbraní z České republiky sice rozhoduje Ministerstvo průmyslu a obchodu, to ale musí získat kladné stanovisko Ministerstva zahraničních věcí, které v něm musí zohledňovat lidskoprávní aspekt zakázky a také dodržování mezinárodních závazků.

Svůj podíl mají ale také média, která vyzbrojování diktátorských a nedemokratických režimů buď vůbec neuvádí, nebo nijak neproblematizují – rostoucí vývoz zbraní je prezentován jako úspěch českého průmyslu. Z mnoha článků je přitom cítit nostalgie po dobách studené války, kdy československý zbrojařský průmysl patřil mezi ty největší na světě. Články tak často víc připomínají PR texty napsané na zakázku

17 Výroční zpráva o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojitou užití v České republice za rok 2014 (rkps.).

18 Kopřivnická Tatra dokončuje montážní závod v Saúdské Arábii; E15.cz; 22.5.2014. Dostupné online.

19 České firmy navzdory embargu dodávají zbraně do Ruska, tvrdí polský list; ČTK/Denik.cz; 2.3.2015. Dostupné online.

20 Martin Biben, Luboš Palata: České firmy dovážely zbraně na Ukrajinu, o licence přišly až nyní; MF Dnes; 18.2.2015. Dostupné online na idnes.cz.

21 Reportes Without Borders; 2015 World Press Freedom Index; 2015. Dostupné online.

22 Freedom House; FREEDOM IN THE WORLD 2015 - Discarding Democracy: Return to the Iron Fist; 2015. Dostupné online.

pro zbrojařské firmy a veletrhy,²³ než nezávislé reportáže.

Vývoj v oblasti ochrany životního prostředí

Ochrana přírody a životního prostředí nepatří k prioritám žádné z koaličních stran Sobotkova kabinetu. Ministr životního prostředí zvládá běžnou agendu úřadu, s výjimkou znepokojivých personálních změn ve vedení České inspekce životního prostředí.²⁴ Nedokáže však efektivně oponovat kolegům z hospodářských resortů. Nad prospěšnými kroky vlády proto převažují ty špatné.²⁵

Velmi pozitivním krokem vlády bylo zamítnutí senátního návrhu zákona o národním parku Šumava, který by národní park otevřel pozemkovým spekulacím a těžbě dřeva.²⁶ Dále vláda připravila vyhlášení nové chráněné krajinné oblasti Brdy na místě bývalého vojenského újezdu a jedná o zřízení národního parku na Křivoklátsku. Prosadila snazší podmínky provozu solárních elektráren pro domácnosti, které si díky tomu budou moci vyrábět vlastní elektřinu na střeše a šetřit tak za její nákup.²⁷

Ve třech důležitých oblastech ale kabinet zklamal. Navzdory závazku v programovém prohlášení vláda omezila účast občanských sdružení/spolků na rozhodování o svém okolí a ignoruje práva dotčených jednotlivců. Hodnocení vlivu velkých projektů (spaloven, chemiček) na životní prostředí bude závazné, uznávají budou nejen

formální ale i věcné výhrady, mírně se zlepšily podmínky, za kterých soudy udělují tzv. odkladný účinek žalovanému rozhodnutí. Přibýlo ale výjimek a v praxi dále hrozí, že dříve než soud prokáže úřadům porušení zákona, bude například park vykácen a nevratně nahrazen betonem.²⁸ Návrh nového stavebního zákona navíc směřuje k dalšímu protěžování developerů před lidmi a jejich životním prostředím.²⁹

Přestože slibovala vyšší recyklaci, vláda naopak schválila drastické snížení recyklačního cíle pro domácí odpady. V kombinaci s jinak správným zákazem skládkování tak může dojít ke kontroverzní podpoře spalování odpadů namísto jejich recyklace. ČR by v omezování plýtvání surovinami zůstala hluboko pod evropským průměrem. Nižší než skutečnost jsou i cíle pro recyklaci obalů.³⁰

Kabinet schválil energetickou koncepci výrazně podceňující tuzemský potenciál čistých zdrojů energie a energetických úspor.³¹ Zahájil také přípravu výstavby 4 nových jaderných reaktorů a otevření nového uranového dolu u Brzkova, aniž by věděl, odkud vezme stamiliardové dotace. Zvažuje prolomení limitů těžby uhlí, které chrání domovy, pracovní místa a krajinu Severočechů a dosud je respektovaly všechny polistopadové vlády.³² Při mezinárodních jednáních prosazuje co nejslabší cíle energetické a klimatické politiky EU. Zvyšování energetické efektivity by přitom bylo výhodné i pro českou ekonomiku.³³

23 Českým zbrojovkám prudce roste vývoz; autoři uvedeni jen redakční zkratkou; MF Dnes; 7.6.2015. Dostupné online z idnes.cz

24 Inspekce životního prostředí zažívá vnitřní rozvrat, jsou přesvědčeny nevládky; Tisková zpráva Amika; 31. 3. 2015. Dostupné online.

25 Zelený kruh hodnotí rok Sobotkovy vlády: Za životní prostředí horší trojka; Zelený kruh; 19.3.2015. Dostupné online.

26 Poslanci smetli senátní zákon o Šumavě, který ohrožoval národní park i prosperitu obcí; Hnutí DUHA; 29.10.2014. Dostupné online.

27 Obnovitelné zdroje 2.0: Pozitivní posun, ale vítr ostrouhl a domácnosti možná také; Hnutí DUHA; 21.10.2014. Dostupné online.

28 Senát usadnil život černým stavbám; Zelený kruh; 14.1.2015. Dostupné online.

29 Ministryně Šlechtová chce omezit práva občanů; Zelený kruh; 14.7.2015. Dostupné online.

30 Víc obalů skončí na skládce, poslanci změkčili pravidla pro recyklaci; MF Dnes; 14. února 2014. Dostupné na idnes.cz.

31 Vláda schválila energetickou koncepci, rozhodnutí o limitech těžby se vyhnula; Deník Referendum; 18.5.2015. Dostupné online

32 Mládek má shodu na prolomení limitů, neřekl ale, jak velkým; Česká televize; 29. 6. 2015. Dostupné online.

33 Otevřený dopis předsedovi vlády Bohuslavu Sobotkovi; Ekologické organizace; 22. 10. 2014. Dostupné na zmenaklimatu.cz.

V přípravě jsou další legislativní návrhy. Ty by mohly ponechat větší území národních parků přírodě a návštěvníkům, snížit naši závislost na fosilních palivech, zavést nástroje na podporu recyklace či omezit znečištění ovzduší z průmyslu, domácností i dopravy. Vláda tak ještě má šanci svou pošramocenou reputaci napravit.

Migrace a rozvojová spolupráce

Obrovská vlna paniky a nenávisti se zvedla proti uprchlíkům, kteří tu sice nejsou, ale mohli by přijít v rámci přerozdělování přistěhovalců v EU. Mělo by se jednat o 1500 až 2000 lidí, což je množství, které v minulosti Česká republika zvládala bez velkých problémů a mimo zájem médií a veřejnosti.

Čeští politici z koalice i opozice v souvislosti s tím prohlašují, že je třeba zaměřit se především na rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc, která by pomáhala v místě a předcházela migraci.³⁴ Průzkumy veřejného mínění ukazují, že 75 procent obyvatel si přeje navýšení rozvojové spolupráce.³⁵ Rozvojová spolupráce ovšem pod tlakem ministerstva financí zůstane na 0,11 % HND, přičemž její požadovaná výše v rámci zemí OECD by měla být 0,7 HND, ČR se při vstupu do EU zavázalo dosáhnout 0,33 HND do roku 2015. Politické deklarace se tak zatím nesetkávají s žádnou faktickou odezvou v realitě.

Opak je pravdou. V letošním roce například Česká rozvojová agentura odmítla podpořit několik rozvojových projektů financovaných Evropskou unií. Tím je ohroženo čerpání peněz z evropských fondů, mezinárodní reputace českých partnerských organizací a především projekty rozvojové spolupráce, které měly být prostřednictvím unijních (75 %) a českých (25 %) prostředků realizovány.

34 Politici odmítají kvóty pro uprchlíky. Problematiku imigrace ale chtějí řešit co nejdříve; Český rozhlas; 7.6.2015. Dostupné online.

35 Průzkum ČRo: EU by měla aktivněji řešit problémy třetího světa, míní 75 procent Čechů; Český rozhlas; 23.4.2015. Dostupné online.

Faktický nezájem politiků o mezinárodní a rozvojová témata ukazuje i to, že na Konferenci na nejvyšší úrovni OSN k Financování pro rozvoj odmítl jet ministr financí Andrej Babiš a nevyšel ani nikoho z úředníků. Delegaci nevedl ani ministr zahraničních věcí a Česká republika tak byla zastoupena jen na úrovni náměstka MZV. Přitom součástí jednání měla být i problematika daňových úniků do daňových rájů, což je jedna z největších ztrátových položek našeho rozpočtu. Rovněž bylo na programu řešení dluhových krizí, což je další mediálně-politické téma. Snaha o opravdové zapojení do řešení těchto problémů ovšem ze strany politického vedení ministerstva financí zcela chybí.

Lidská práva a transformační spolupráce

Velkou debatu rozvířilo také oznámení MZV, že bude měnit koncepci tzv. transformační spolupráce, v jejímž rámci byly doposud podporovány projekty, které měly vést k demokratizačním změnám v nedemokratických režimech. Součástí tohoto programu byla i omezená podpora lidských práv, která se soustředila především na některá práva občanská.

MZV navrhlo rozšířit program o podporu všech lidských práv na základě Všeobecné deklarace lidských práv OSN, což zvedlo vlnu odporu. V médiích probíhala diskuse, zda lidská práva sociální, kulturní a ekonomická jsou či nejsou plnohodnotnými lidskými právy (jak je uvedeno ve Všeobecné deklaraci lidských práv) a zda ministerstvo tímto krokem nevychází vstříc zájmům vývozců.³⁶ Mezi neziskovými a občanskými organizacemi se zase vedly spory o podporu politických vězňů, opozice v autoritářských režimech a o efektivitě tzv. „vývozu demokracie“. Pozitivní bylo, že MZV celou strategii otevřeně diskutovalo, což se bohužel nestalo při vzniku tohoto programu, který byl založen jen na několika lidech.³⁷

36 Jíří Příbáň: Ušpiněná práva člověka; Salon; 9.9.2014. Dostupné online s dalšími reakcemi.

37 Czechs Embrace Transformation Diplomacy And Democracy Promotion; Origin: Embassy Prague (Czech Republic); Cable time: Mon, 23 Jan 2006 06:50 UTC; Classification:

Bohužel v praktických krocích byl postup ministerstva v oblasti lidských práv méně vstřícný. Rada pro lidská práva OSN hlasovala 26. 6. 2014 o návrhu na zřízení otevřené pracovní skupiny, jejímž úkolem bude vytvořit návrh závazné smlouvy, která by měla zajistit dodržování lidských práv nadnárodními korporacemi i dalšími podniky. Návrh byl nakonec přijat většinou hlasů, Česká republika, státy EU a USA hlasovaly proti. Navíc prohlásily, že budou jednání bojkotovat. Zdá se, že vlády v EU a USA přes všechny deklarace mají starost spíše o zájmy velkých firem, než o lidská práva.³⁸ Na rozdíl od diskuse o transformační spolupráci, tento akt zůstal zcela bez povšimnutí médií.

Podobně problematické bylo hlasování Česka 9. 9. 2014, kdy Valné shromáždění OSN v New Yorku odhlasovalo rezoluci O vytvoření vícestranného právního rámce pro řešení suverénních (státních) dluhů. EU a USA byly opět proti a některé ze zemí opět vyhlásily bojkot na následující proces. Proti hlasovaly, i když se jednalo o dodržování lidských práv při řešení dluhu, ačkoli k porušování lidských práv dochází často ze strany věřitelů, kteří ještě k tomu napomohli k zadlužení tím, že korumpovali vládní zástupce nebo podporovali diktatury a jejich silové složky.³⁹

Lidská práva tedy byla v uplynulém období často diskutovaným tématem. Jen zřídka ovšem došlo na jejich skutečné naplňování či ochranu.

CONFIDENTIAL; References: 05PRAGUE1614; History: Time unknown: Original unredacted version, leaked to Wikileaks. Source: <http://wikileaks.org/cable/2006/01/06PRAGUE58.html>

38 Thalif Deen; After Losing Vote, U.S.-EU Threaten to Undermine Treaty; Inter Press Service; 28.6.2014. Dostupné online.

39 Bodo Ellmers; Sovereign debt restructuring: UN takes a big step forward; Eurodad; 10.9.2014. Dostupné online na eurodad.org.

CO JE SOCIAL WATCH?

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejich příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Síť Social Watch vznikla v roce 1995 s cílem nezávisle sledovat dodržování závazků, přijatých na konferenci Organizace spojených národů o sociálním rozvoji v Kodani v roce 1995 a na Konferenci o ženách v Pekingu v témže roce. Na těchto konferencích bylo poprvé definováno odstranění chudoby a rovnost pohlaví jako společný celosvětový cíl – jeden z hlavních vedle míru a lidských práv.

Social Watch vydává každoroční zprávy o pokroku a nedostacích v boji proti chudobě a za rovnost mužů a žen (většina lidí žijících v chudobě jsou ženy). Výroční zprávy se staly první stálou monitorovací iniciativou v oblasti sociálního rozvoje a rovnosti pohlaví na národní úrovni a poprvé spojily tato dvě témata v nadnárodním měřítku.

Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, regionálních a mezinárodních závazků k vymýcení chudoby.

ČESKÁ KOALICE SOCIAL WATCH

Česká koalice Social Watch vznikla v roce 2008 a hlavními tématy, na která se zaměřuje, jsou:

- Chudoba a sociální práva
- Rozvojová spolupráce
- Genderová spravedlnost
- Životní prostředí
- Migranti a menšiny

Chudoba, sociální práva a rozvojová spolupráce

Chudoba a především její extrémní formy je základní překážkou důstojného života a rozvoje jednotlivce, rodin i komunit. Boj proti chudobě na mezinárodní úrovni odsouhlasily všechny rozvinuté státy již v roce 1971 v OSN, kdy se také bohaté země, včetně té naší, zavázaly navýšit prostředky na rozvojovou spolupráci na 0,7 % HDP. To se dosud podařilo jen pěti zemím. V roce 2000 na Summitu tisíciletí se opět všechny země rozhodly přijmout tzv. Miléniovou deklaraci a Rozvojové cíle tisíciletí, které měly nejhorší formy chudoby odstranit do roku 2015. Ani to se nepodařilo. Koalice Social Watch monitoruje naplňování mezinárodních závazků a požaduje po vládách, aby plnily své sliby. Chudoba Jihu sice dává lidem na Severu laciné zboží a suroviny. Není ovšem možné stavět rozvoj jedněch na úkor druhých. Není to morální a není to ani praktické. Bezpráví, které podporujeme na jednom konci světa, nakonec zasáhne i nás.

To můžeme vidět i na rostoucí strukturální chudobě v nejbohatších zemích, mezi něž také patříme. Odchod firem do zemí, v nichž nemusí brát ohled na práva zaměstnanců, vede k tomu, že mizí pracovní místa a roste nezaměstnanost. Vládami tolerované odlivy kapitálu do daňových rájů přes fiktivní sídla firem působí, že státy nemají dostatek prostředků na zajištění základních potřeb a tak redukuje sociální zajištění nezaměstnaných a postižených, náklady na školství a zdravotnictví přenášejí ve stále větší míře na rodiče a pacienty. Social Watch požaduje,

aby práva bank, firem a nadnárodních korporací nestála nad demokratickými právy občanů. Jen tak je možné zahájit boj s chudobou a lidem zajistit jejich práva a důstojnost.

Genderová spravedlnost

Genderové struktury se v současných společnostech spolupodílejí na reprodukci a utváření nových sociálních nerovností jak na lokální, tak na globální rovině. Jedním z hlavních pilířů práce sítě Social Watch je sledování dodržování mezinárodních závazků genderové rovnosti především v souvislosti se sociální spravedlností a dodržováním sociálních práv žen všude na světě. Social Watch každoročně publikuje Index genderové spravedlnosti (Gender Equity Index), který klasifikuje a řadí země podle tří základních ukazatelů genderové nerovnosti: vzdělání, socioekonomického postavení a podílu na moci.

Životní prostředí

Dle výsledků výzkumů (konaných pod záštitou generálního tajemníka OSN) Millennium Ecosystem Assessment lidská společnost za posledních 50 letů ovlivnila ekosystémy na Zemi ve větším měřítku než v jakémkoli jiném období dějin lidské civilizace. Poškozeno je na 60 % hodnocených globálních služeb ekosystémů, což mj. vytváří překážku pro redukci chudoby, zlepšení potravinové bezpečnosti a zlepšení zdravotního stavu lidské populace. Využíváním ekosystémů zbohatla bohatší část světa, chudí obyvatelé planety ale v důsledku poškození ekosystémů (rozšiřování pouští, nedostatek potravy, ohrožení zdraví apod.) ještě více zchudli. Ničení ekosystémů stojí i za řadou bezpečnostních rizik a hrozeb konfliktů o zdroje.

Migranti a menšiny

V oblasti migrace je možné vysledovat v České republice jistý posun, dochází k nárůstu cizinců a cizinek, kteří se zde chtějí dlouhodobě usadit, na což je Česká republika nucena reagovat. I přesto koalice Social Watch upozorňuje na nerovné postavení přichozích v české společnosti, například v přístupu cizinců/nek z třetích zemí ke zdravotnímu pojištění. Přetrvávající je i nerovné postavení v pracovní sféře. Každá další novelizace cizineckého a azylového zákona směřuje k větší restrikci a tuto nerovnou situaci ještě zhoršují.

Členy české koalice Social Watch jsou:

- Ekumenická akademie Praha
- Gender Studies
- Fórum 50 %
- Trast pro ekonomiku a společnost
- NESEHNUTÍ
- Masarykova demokratická akademie
- Eurosolar
- Alternativa 50+
- Educon

Další informace a publikace ke stažení naleznete na www.socialwatch.cz, www.ekumakad.cz a www.socialwatch.org

Staňte se přáteli české koalice Social Watch na facebooku!

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací bojujících za snížení chudoby a proti jejím příčinám, za zajištění spravedlivé distribuce bohatství a prosazení lidských práv, které povede k zajištění sociální, ekonomické a genderové spravedlnosti. Zdůrazňujeme důstojnost a právo každého člověka nežít v chudobě a podílet se na rozhodování o veřejných záležitostech. Social Watch vyzývá vlády, OSN a mezinárodní organizace k odpovědnosti za naplnění národních, kontinentálních a mezinárodních závazků vedoucích k naplňování všech lidských práv a k vymýcení chudoby.

Členy české koalice Social Watch jsou:

Ekumenická akademie Praha

Gender Studies

Fórum 50 %

Trast pro ekonomiku a společnost

NESEHNUTÍ

Masarykova demokratická akademie

Eurosolar

Alternativa 50+

EDUCON

ISBN 978-80-87661-16-1